

ความสอดคล้องของพฤติกรรมมนุษย์ตามแนวทฤษฎีผู้นำสัตว์ 4 ทิศ กับจริต 6
ในทางพระพุทธศาสนา

The Congruence of Human Behavior According to D.I.S.C Theory and
Six Temperaments in Buddhism

มนตรี หลินภู¹, สมิทธิ์ เจือจินดา², และ วรณนภา โพธิผล³

Montree Linphoo¹, Samith Jueajinda², and Wannapha Phopli³

¹คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

³คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

¹Faculty of Education, Kamphaeng Phet Rajabhat University, Thailand

²Faculty of Education, Dhonburi Rajabhat University, Thailand

³Faculty of Management Science, Dhonburi Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author E-mail: Samith.j@dru.ac.th

Retrieved: February 21, 2023; Revised: April 20, 2023; Accepted: April 24, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้คณะผู้เขียนมุ่งศึกษาความสอดคล้องของพฤติกรรมมนุษย์ตามแนวคิดทฤษฎีผู้นำสัตว์ 4 ทิศ ได้แก่ กระตัง หนู อินทรีและหมี กับความประพฤติตามหลักจริต 6 ในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ รากจริต (รักสนุก ตีตบตีเพเลิน) โทสจริต (หงุดหงิด โกรธเคือง) โมหจริต (ลุ่มหลง มัวเมา) สัทธาจริต (ศรัทธา เลื่อมใส) พุทธิจริต (ปัญญา ความรู้) และวิตกจริต (กังวล ฟุ้งซ่าน) โดยจัดประเภทพฤติกรรมมนุษย์ตามแต่ละลักษณะนิสัยที่ตรงกันส่วนใหญ่ซึ่งพบว่า กระตังมีนิสัยสอดคล้องกับโทสจริต อินทรีมีนิสัยสอดคล้องกับพุทธิจริตผสมกับวิตกจริต หนูมีนิสัยสอดคล้องกับรากจริตผสมกับโมหจริตและหมีมีนิสัยสอดคล้องกับสัทธาจริต ซึ่งผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความวิชาการนี้จะเป็นประโยชน์เพื่อใช้เป็นกรอบทำความเข้าใจพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี รวมถึงทราบแนวทางการพัฒนามนุษย์ตามลักษณะที่ต่างกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เหมาะสมส่งผลให้เกิดความองอาจด้านบุคลิกภาพส่วนบุคคลต่อไป

คำสำคัญ: ทฤษฎีผู้นำสัตว์ 4 ทิศ; นิสัย; จริต 6; พฤติกรรม; พุทธศาสนา

Abstract

This academic article is aimed to analyse the congruence of human behaviour according to D.I.S.C theory (Dominance, Influential, Steadiness and Compliance) and six Carita in Buddhism (Rāga : lust, Dosa: hatred, Moha: delusion, Saddhā: faith, Vitakka: speculation, and Buddhi: intelligence) by categorized the behaviour in accordance with each temperament correspondingly which found that Dominance style matches to Dosa-Carita, Influential matches to Buddhi-Carita mixed with Vitakka-Carita, Steadiness matches to Rāga-Carita mixed with Moha-Carita, and Compliance matches to Saddhā-Carita. The author hopes that this article is going to help in well-understanding the human behaviour and deep habit including to know the solution guidelines which is beneficial to develop the human resources and modify the appropriate behavior resulting personality growth.

Keywords: D.I.S.C Theory; Temperament; Six Carita; Behavior; Buddhism

บทนำ

มนุษย์มีความแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมภายนอกที่ปรากฏให้เห็นและพฤติกรรมภายในที่เก็บซ่อนเร้นไว้ซึ่งถูกหล่อหลอมจากการอบรมเลี้ยงดู การเรียนรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมาในชีวิตจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลเรียกว่า “จริตนิสัย” เช่น ความรู้สึกนึกคิด เจตคติ มุมมอง เป็นต้น แต่ละคนจะมีนิสัยหลายอย่างปะปนกันไป ทว่าจะมีนิสัยเพียงหนึ่งประเภทเท่านั้นที่แสดงออกอย่างเด่นชัด นอกจากนี้ นิสัยยังสามารถแปรเปลี่ยนได้ตามช่วงอายุ การฝึกฝน เมื่อเข้าสู่วัยที่สูงขึ้นจะยิ่งมีความโดดเด่น กล่าวคือ จะกลายเป็นบุคลิกภาพที่ถาวรซึ่งยากจะปรับเปลี่ยนดังภาษิตไทยที่ว่า “ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก” แต่ละประเภทของนิสัยยังมีทั้งข้อดีและข้อเสียต่างกัน หากบุคคลตระหนักถึงนิสัยของตนเองย่อมจะหาทางแก้ไขนิสัยเชิงลบให้เป็นบวกได้ซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่การทำงานเข้าทำนอง “ดูตัวเองออก บอกตัวเองได้และใช้ตัวเองเป็น” หรือในองค์กร หน่วยงาน หากหัวหน้าเข้าใจนิสัยของลูกน้องจะสามารถบริหารคนๆ นั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังคำกล่าวที่ว่า “ใช้คนให้เหมาะสมกับงาน” (Put the right man on the right job)

เครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์นิสัยที่กำลังได้รับความนิยมแพร่หลายในปัจจุบัน ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีผู้นำสัตว์ 4 ทิศ (D.I.S.C Theory) ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นกรอบเพื่อทำความเข้าใจคนส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์และรู้จักใช้อย่างคุ้มค่า องค์ความรู้นี้ได้นำลักษณะนิสัยของสัตว์ 4 ประเภท ได้แก่ 1) กระต๊าก (Dominance) ซึ่งมีนิสัยตรงไปตรงมา เด็ดขาด 2) อินทรี (Influential) ซึ่งมีนิสัยชอบทำตัวเด่น กระตือรือร้น มองโลกแง่บวก ช่างพูด จูงใจเก่ง 3) หงู (Steadiness) ซึ่งมีนิสัยใจเย็น เป็นมิตร ชอบเป็นผู้ให้ และ 4) หมี (Compliance) ซึ่งมีนิสัยยึดหลักความถูกต้อง ตรงต่อหลักการ ซื่อสัตย์ (Mini, 2015) มาสะท้อนพฤติกรรมของมนุษย์และยังชี้ให้เห็นข้อแตกต่างรวมทั้งข้อดี ข้อเสียของแต่ละนิสัย

นำไปสู่กรอบแห่งการเข้าใจ “คน” เพื่อพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ อีกทั้ง สามารถบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์อย่างมีคุณภาพทำให้ผลการปฏิบัติงานออกมาดี

บริบทสังคมไทยซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนามักคุ้นเคยกับคำว่า “จริต” จนมีคำกล่าวที่คุ้นหู เช่น จริตจะก้าน ดัดจริต วิกลจริต เสียจริต เป็นต้น และถือเป็นเรื่องมีอําคัญสำหรับนำมาใช้วิเคราะห์ลักษณะนิสัยของบุคคลตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งมี 6 ประเภท ได้แก่ 1) ราคจริต ผู้มีราคะเป็นความประพฤติดปกติ ประพฤติหนักไปทางรักสวยรักงาม 2) โทสจริต ผู้มีโทสะเป็นความประพฤติดปกติ ประพฤติหนักไปทางใจร้อน หงุดหงิด 3) โมหจริต ผู้มีโมหะเป็นความประพฤติดปกติ ประพฤติหนักไปทางเขลา เงาซึม เงื่องงง งมงาย 4) สัทธาจริต ผู้มีศรัทธาเป็นความประพฤติดปกติ ประพฤติหนักไปทางมีจิตซาบซึ้ง ซึ่่นบาน น้อมใจเลื่อมใส โดยง่าย 5) พุทธิจริต ผู้มีความรู้เป็นความประพฤติดปกติ ประพฤติหนักไปทางใช้ความคิดพิจารณาและ 6) วิตกจริต ผู้มีความวิตกเป็นความประพฤติดปกติ ประพฤติหนักไปทางนึกคิดจับจดฟุ้งซ่าน (Payutto, 2016) แต่ละจริตจะสื่อถึงพื้นเพของสภาพจิตในขั้นอุปนิสัย (สันดาน) และแสดงออกมาภายนอกให้เห็นจนกลายเป็นความเคยชินและเป็นปกติของพฤติกรรมบุคคล

บทความนี้ คณะผู้เขียนมุ่งวิเคราะห์พฤติกรรมตามทฤษฎีผู้นำสัตว์ 4 ทิศ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ทางตะวันตกกับจริต 6 ซึ่งเป็นองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความสอดคล้องทั้งสองแนวคิด นอกจากนี้ ยังได้นำเสนอแนวทางแก้ไขเพื่อให้บุคคลสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับแก้ปัญหานิสัยที่เป็นข้อเสียของตนเองหรือพัฒนาข้อดีให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นจะส่งผลต่อความสมบูรณ์ด้านบุคลิกภาพและความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่ของตนรวมถึงใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจพฤติกรรมคน

ทฤษฎีผู้นำสัตว์ 4 ทิศ

ทฤษฎีผู้นำสัตว์ 4 ทิศเป็นองค์ความรู้เก่าแก่แต่โบราณของชนเผ่าอินเดียแดงเป็นการนำเอาลักษณะทางพฤติกรรมที่แสดงออกของสัตว์ 4 ชนิดมาสะท้อนลักษณะนิสัยของมนุษย์เพื่อให้เห็นบุคลิกท่าทางซึ่งมีจุดหมายเพื่อการปกครองคน ปัจจุบันแนวคิดนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลได้ เพราะความเข้าใจ “คน” ทำให้สามารถบริหารจัดการและกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องด้วยกระแสความนิยมการใช้องค์ความรู้ด้านจรรยาวัช (Soft Skills) ซึ่งเน้นการดูแลเอาใจใส่คนมากกว่า การใช้นโยบายบังคับหรือการใช้ตัวเงินเป็นตัวตั้งเพราะไม่สามารถดึงศักยภาพของคนออกมาใช้กับการทำงานได้อย่างเต็มที่ (Iamkrasin & Maneewattana, 2022) การพัฒนามนุษย์จึงเน้นที่มิติด้านใน หากเข้าใจ “นิสัย” ของบุคคลย่อมจะทำให้ปรับจูนอ่อนและพัฒนาจุดแข็งของแต่ละบุคคลได้ องค์ความรู้นี้มีความสอดคล้องกับทฤษฎี D.I.S.C Theory ที่เขียนโดยนักจิตวิทยาชื่อ William Moulton Marston ในหนังสือ Emotions of normal people ในปี 1928 โดยแบ่งนิสัยของมนุษย์ออกเป็น 4 ประเภทเปรียบเทียบกับสัตว์ 4 ชนิด แต่ละชนิดมีข้อดีข้อเสียต่างกัน รายละเอียดดังนี้

1. กระตือรือร้น: กระตือรือร้นเป็นสัตว์ที่เคลื่อนไหวหรือที่คืบค่นหน้า ชอบลุย กล้าเสี่ยง ทำซน มุ่งเป้าหมายเป็นหลัก อยู่ในฐานะโดยชอบลงมือปฏิบัติ ออกแรง ไม่ต้องวางแผนให้เสียเวลา ทุกอย่างจะต้องพิสูจน์ด้วยตนเองหรือเห็นด้วยตา Eua-arporn (2019) กล่าวว่า ความรู้ที่ได้มาส่วนใหญ่เกิดจากการสัมผัสประสบการณ์ของตัวเองจึง

ไม่เชื่อทฤษฎี ไม่คิดมาก ลงมือทำเลย ชอบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า คล่องแคล่วว่องไว ตัดสินใจด้วยความรวดเร็ว ตรงไปตรงมา มีธาตุไฟเป็นหลักคือ ไม่มัวโอ้อวดอัดอั้น มุ่งมั่น ทะยานไปข้างหน้า มีความเพียรพยายามและไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรค มุทะลุบูมบ่าม ใจร้อน ไม่ชอบอดทนรอคอย มีศูนย์รวมอยู่ที่ท้อง มักใช้สัญชาตญาณ ด้านความก้าวร้าวเป็นหลัก สอดคล้องกับทฤษฎี D.I.S.C Theory ประเภท D(Dominance) กล่าวคือ พุ่งไปข้างหน้า มีความมั่นใจในตัวเองสูง ชอบเผชิญท้าทายและกล้าหาญเด็ดเดี่ยว (Mini, 2015) มีข้อดี คือ มักออกหน้าปกป้องคนอื่น รักความยุติธรรม เป็นคนเปิดเผยจริงใจ ปากกับใจตรงกัน มีความเชื่อมั่นและความรับผิดชอบสูง รักษาคำพูด มุ่งเป้าหมายจึงไม่ยอมเสียเวลากับเรื่องอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ มีความพยายามและความกระตือรือร้นสูง กล้าเสี่ยง ไม่กลัวความผิดพลาด กล้าได้กล้าเสีย ไม่ชอบโอ้อวดหรืออารัมภบท (Iamkrasin & Maneewattana, 2022) ขณะที่ ข้อเสีย เน้นแต่เป้าหมายจึงขาดความรอบคอบไม่สนใจขั้นตอน กระบวนการ มักใช้แต่กำลังหรือบ้ำพลัง เอาแต่ใจตัวเองหรือยืงกรานแต่ความคิดเห็นตัวเองเป็นใหญ่ จ้องใครไม่เป็น ขาดความอดทน ชอบใช้อำนาจบีบบังคับ ขาดการยั้งคิด ยอมหักไม่ยอมงอ ตาต่อตาฟันต่อฟัน ขาดความเกรงใจคนอื่น มุ่งงานมากกว่าสัมพันธ์ภาพ

2. อินทรีย์: อินทรีย์เป็นสัตว์ทิศตะวันออก ชอบเชิดฉาย เปล่งประกาย ดูสง่า มีธาตุลมเป็นหลัก ชอบโบยบิน รักอิสระ ไม่ยอมตามใคร เป็นตัวของตัวเองสูง ปราดเปรียว มองภาพกว้างหรือองค์รวมมากกว่าส่วนย่อย ชอบการเปลี่ยนแปลง อยู่ในฐานหัว(สมองซีกขวา) กล่าวคือ ชอบอยู่กับจินตนาการมากกว่าลงมือทำ จอมโปรเจกต์หรือเจ้าไอเดีย วิสัยทัศน์กว้างไกล มองไปในอนาคตแต่ไม่ค่อยชัดเจนจึงมักเปลี่ยนแนวคิดบ่อย ไม่ชอบทำอะไรซ้ำๆ ซากๆ รู้สึกเบื่อง่าย ชอบความท้าทายกับสิ่งแปลกใหม่ รู้ไปหมดทุกเรื่องแต่ไม่ค่อยรู้สึกจริงจัง สอดคล้องกับทฤษฎี D.I.S.C Theory ประเภท I (Influentia) กล่าวคือ ไม่ค่อยหยุดนิ่ง ชอบแสดง (Show off) จินตนาการเลิศหรู ไม่อยู่กับความจริง ช่างเจรจา มีความสุขอยู่ท่ามกลางผู้คน (Mini, 2015) มีข้อดี คือ มีจินตนาการ มองการณ์ไกล ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์แปลกใหม่ ปรับประยุกต์เก่ง ชอบใฝ่หาความรู้ มีชีวิตชีวา มีเสรีภาพทางความคิดสูง ช่างพูดช่างเจรจา รู้จักจูงใจหรือนำโน้มน้าวคนอื่นเก่ง ไม่ค่อยยึดติดกับอะไร มองโลกแง่บวก เก่งมนุษยสัมพันธ์ สร้างความประหลาดใจได้เสมอเหนือความคาดหมายของคนรอบข้าง (Ngamkajornkulakit, 2019) ขณะที่ ข้อเสีย มักพูดพลาหมากกว่าลงมือทำ เปลี่ยนความคิดง่าย ๆ จึงเอาแน่เอานอนอะไรไม่ได้ เบื่อง่าย อดทนทำสิ่งใดไม่ได้นาน อวดรู้วดฉลาด เหยียบขี่ไก่ไม่ฝ่อ (Iamkrasin & Maneewattana, 2022) ทำอะไรไม่เป็นขึ้นเป็นอัน คนอื่นตามไม่ทันเพราะโอ้อวดกระฉูด ตามใครไม่ค่อยเป็น หรือขาดภาวะผู้ตาม ชอบผ่นกลางวันจึงมักจะขายฝันมากกว่า ความคิดกว้างเกินไปและไม่เป็นระบบระเบียบ จับจุดไม่ได้จึงยากที่จะประสบความสำเร็จ

3. หนู: หนูเป็นสัตว์ทิศใต้หรือทิศเบื้องหลัง ไม่ชอบเสนอนหน้า ไม่กล้าทำชนตรงข้ามกับนิสัยแบบกระตือรือร้น นิสัยของหนูมักจะคอยหลบอยู่เบื้องหลัง กล้าๆ กลัวๆ ไม่ชอบทำตัวเด่น ขี้เกรงใจ อยู่ในฐานใจหรือให้ความสำคัญกับความรู้สึก มีความสุภาพอ่อนโยนและอ่อนไหวอยู่ในตัว เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ เห็นอกเห็นใจคนอื่น ขี้สงสาร อดทน (กล้ากลืนฝืนทน) ยอมเจ็บ เก็บความรู้สึกเก่งและไม่กล้าเปิดเผยความรู้สึกที่แท้จริง ใส่ใจความรู้สึกของคนอื่นมากเกินไปจนบางครั้งทำให้ตัวเองลำบากประเภท “เอ็นดูเขาเอ็นดูเราขาด” ภายนอกดูน่ารัก แต่ภายในอาจเศร้าหมอง (Iamkrasin & Maneewattana, 2022) ขี้เล่น ชอบหยอกเย้า คุยก่ง ชอบ

ช่วยเหลือดูแลหรือเอาใจคนอื่น มีธาตุน้ำเป็นหลัก กล่าวคือ ปรับตัวเก่ง ชอบเข้าสังคม มีเพื่อนเยอะ ไม่ชอบขัดแย้ง เข้าได้กับทุกคน มักเป็นผู้ประสานรอยร้าว คล้อยตามคนอื่นง่าย สอดคล้องกับทฤษฎี D.I.S.C Theory ประเภท S(Steadiness) ที่ให้ความสำคัญกับอารมณ์ความรู้สึก เห็นอกเห็นใจ ใจกว้าง เป็นผู้ฟังที่ดี เน้นสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นหลัก มีข้อดี คือ เป็นนักประสานงาน คำนึงถึงคนอื่นก่อนเสมอ มีรสนิยม แต่งตัวดี มีสัมผัสที่ 6 (Sixth Sense) ชอบทำให้คนรอบข้างมีความสุข (Kowittaya, 2017) มองโลกในแง่ดีหรือเป็นคนโลกสวย ชอบสร้างไมตรี รู้จักวิธีประนีประนอม มีความรักความเมตตาต่อคนรอบข้างตรงกับภาษิตที่ว่า “ชอบเอาใจเขามาใส่ใจเรา” สนุกสนานร่าเริง มีสัมพันธภาพที่ดีกับทุก ๆ คน ขณะที่ ข้อเสีย ไม่เป็นตัวของตัวเอง คล้อยตามคนอื่นง่าย ขาดความมั่นใจ ยอมเสียเปรียบหรือเป็นคนไม่สู้คนซึ่งอาจนำไปสู่ความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ ขาดความเด็ดขาด ไม่กล้าเสี่ยง ขี้กังวลหรือกลัว ลังเลตัดสินใจอะไรไม่ค่อยได้ประเภท “รักพี่เสียดายน้อง” เน้นคนมากกว่างานจึงขาดเป้าหมายที่ชัดเจน ปากกับใจไม่ตรงกันจึงกลายเป็นคนเก็บกด ชอบฟังฟังคนอื่นหรือไม่มีความเป็นผู้นำ

4. หมิ : หมิเป็นสัตว์ทิศตะวันตก ชอบอยู่ในพื้นที่ปลอดภัย ไม่ชอบคลุกคลีกับใคร มักรักษาระยะห่างไม่ให้ใครได้เข้ามาในพื้นที่ส่วนตัวมากนัก (Eua-arporn, 2019) ยึดกฎเกณฑ์กติกาเป็นสำคัญ มีธาตุดินเป็นหลัก แสดงถึงความหนักแน่นมั่นคง ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงหรือความเสี่ยง จัดอยู่ในกลุ่มอนุรักษ์นิยม อยู่ในฐานหัว (สมองซีกซ้าย) จะทำอะไรต้องมีการวางแผนและดำเนินไปตามขั้นตอนกระบวนการอย่างเคร่งครัด มีหลักการและเหตุผลประกอบเสมอในการตัดสินใจ สุขุมรอบคอบ ชอบทำด้วยวิธีการเดิม ๆ เก็บรายละเอียดเก่ง สอดคล้องกับทฤษฎี D.I.S.C Theory ประเภท C(Compliance) กล่าวคือ ต้องถูกต้องตามขั้นตอน วิเคราะห์เก่ง ชอบค้นหาความจริง มีมาตรฐานสูง มีข้อดี คือ มีความรับผิดชอบสูง ทุ่มเทในการทำงาน วางแผนและทำอย่างมีขั้นตอน คิดเป็นระบบระเบียบ มีความแน่วแน่มั่นคง รอบคอบใส่ใจทุกรายละเอียด มีวินัยในตนเองสูง ชอบวิเคราะห์วิจัย มีความอดทนสูง รักสันโดษ นิยสยประหยดมัธยัสถ์ ไม่พูดพร่ำเพ้อแต่จะพูดบนหลักฐานหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ มีพฤติกรรมสมน้ำเสมอคงเส้นคงวา มีความคิดละเอียดลึกซึ้ง รู้ลึกรู้จริง ขณะที่ ข้อเสีย มีอัตตาสูง ยึดติดความสำเร็จ ไม่ยืดหยุ่นหรือปรับตัวยาก หัวโบราณ เคร่งเครียดหรือเอาใจจริงเอาใจเกินไปตัดสินใจช้าจนกลายเป็นเฉื่อยชาในบางครั้ง ไม่ค่อยเชื่อหรือไว้วางใจคนอื่นและยอมรับคนอื่นยาก (Division of Mental Health Promotion and Development, 2019) ทุกอย่างต้องสมบูรณ์แบบ ขาดความคิดสร้างสรรค์ โลกส่วนตัวสูงจนคนอื่นเข้าไม่ค่อยถึงหรือสื่อสารยาก คาดหวังสูงเกินไป ยึดมั่นหรือติดกับหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ค่อยเปิดใจรับฟังคนอื่น (Kowittaya, 2017)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีผู้นำสัตว์ 4 ทิศ เป็นการนำนิสัยของสัตว์ 4 ชนิดมาอธิบายเกี่ยวกับนิสัยของมนุษย์ประกอบด้วย 1) นิสัยแบบกระตือรือร้นจะชอบเสี่ยง กล้าลุย ยืนกรานความคิดตัวเอง ชอบเป็นผู้นำ มีความซื่อสัตย์จริงใจ ตรงไปตรงมา 2) นิสัยแบบอินทรีจะช่างจินตนาการ มองการณ์ไกล ขยายฝัน เป็นนักเจรจาต่อรองหรือจูงใจเก่ง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 3) นิสัยแบบหุนจะขี้เกรงใจ เก็บความรู้สึกเก่ง คำนึงถึงคนอื่นก่อนเสมอ เป็นนักประสานงาน หลีกเลียงความขัดแย้งและ 4) นิสัยแบบหมีจะยึดติดหลักการ เคารพกฎกติกา ดำเนินงานไปตามขั้นตอน รู้ลึกรู้จริง สุขุมรอบคอบ ชอบอยู่ในกรอบความเคยชิน

จริต 6 ตามหลักพระพุทธศาสนา

คำว่า “จริต” Payutto (2016) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพจนานุกรมฉบับประมวลธรรมไว้ว่า เป็นความประพฤติ ความประพฤติซึ่งหนักไปทางใดทางหนึ่งอันเป็นปกติประจำอยู่ในสันดาน พื้นเพของจิต อุปนิสัย พื้นนิสัย แบบหรือประเภทใหญ่ๆ แห่งพฤติกรรมของคน ส่วน Pannsamilinkara & Gaur (2021) กล่าวว่า จริต (Carita) เป็นลักษณะเด่นของแบบแผนทางพฤติกรรมของบุคคล เป็นนิสัยใจคอ (Temperament) โดยธรรมชาติส่วนบุคคล ลักษณะของบุคคลที่เผยให้เห็นถึงธรรมชาติของเจตคติและพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรรมในอดีต (Kammas, Deeds) ของคนๆ นั้น สอดคล้องกับ Linphoo et al. (2020) ซึ่งกล่าวว่า เป็นการแสดงออกถึงรูปแบบของทัศนคติ ความคิดความรู้สึกที่เป็นเครื่องบ่งบอกบุคลิกภาพของบุคคล เมื่อบุคคลแสดงพฤติกรรมเช่นไรอยู่บ่อยๆ จะทำให้เกิดเป็นความเคยชินและติดเป็นนิสัย เช่นนั้นและจะฝังรากลึกกลงไปในพื้นเพของจิตใจจนกลายเป็นลักษณะทางบุคลิกภาพ ตามหลักพระพุทธศาสนา แบ่งจริตออกเป็น 6 ประเภท รายละเอียดดังนี้

1. ราคจริต (Rāga Carita: Lustful Temperament) บุคคลประเภทนี้มีความรักใคร่เป็นเจ้าเรือนหรือบ่งการพฤติกรรม รักสวยรักงาม มักแต่งเนื้อแต่งตัวให้ดูดี มีกิริยามารยาทเรียบร้อยนุ่มนวล เน้นภาพลักษณ์ภายนอกให้ดูดีหรูหรา ชอบเข้าสังคม รักความสะดวกสบาย ช่างพูด วางตัวดีมีมาด วิ่งตามกระแสสังคม (Fashion) ระมัดระวังการแสดงออกของตัวเองเก่ง แวดตาเปล่งประกายเมื่อพบเจอสิ่งที่ถูกใจ มีข้อดี คือ รู้จักพูด เก่งงานประชาสัมพันธ์ งานที่ต้องใช้บุคลิกภาพ แต่งกายเข้ากับกาลเทศะและตามสมัยนิยมปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้ง่าย รู้จักวางตัว บุคลิกภาพมีเสน่ห์ดึงดูด ช่างสังเกต เก็บข้อมูลเก่ง มีความประณีตละเอียดอ่อน ใส่ใจคนอื่น ๆ ขณะที่ ข้อเสีย มักมีนิสัยชอบประจบ ไม่ค่อยจริงใจ คบใครอาจหวังแค่ผลประโยชน์ ชอบเที่ยวตามสถานบันเทิงเริงรมย์ต่าง ๆ รักสนุกไปวัน ๆ Palibhatrangkur (2018) กล่าวว่า เป็นคนขาดหลักการในการดำเนินชีวิตเพราะมุ่งแสวงหารูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสที่สบายมาบำรุงบำเรอผัสสะทั้ง 5 ของตัวเอง มุ่งตอบสนองตา หู จมูก ลิ้นและร่างกายของตนให้ได้รับแต่สิ่งสวย ๆ งาม ซึ่งเป็นของภายนอกทำให้เป็นคนขาดสาระในชีวิตไป

2. โทสจริต (Dosa Carita: Hating Temperament) บุคคลประเภทนี้มีความโกรธเป็นเจ้าเรือนหรือบ่งการพฤติกรรม มักหงุดหงิดรำคาญง่าย เคียดแค้น กิริยามารยาทไม่ค่อยเรียบร้อย มุ่งงานมากกว่ามุ่งคน มีความซื่อสัตย์จริงใจ ตรงไปตรงมา มักวิพากวิจารณ์คนอื่นแบบซึ่งๆ หน้า คิดอย่างไรก็พูดอย่างนั้น มีความทะเยอทะยานสูง มีภาวะผู้นำ ชอบเป็นที่หนึ่ง มีข้อดี คือ เป็นคนไม่มีเล่ห์เหลี่ยม สามารถปกป้องคนอื่นได้ ชอบลงมือปฏิบัติ ไม่กลัวต่อปัญหาอุปสรรคและชอบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า กล้าเผชิญความท้าทายใหม่ ๆ มีความรับผิดชอบสูง มุ่งเทในการทำงาน เป็นคนหนักเอาเบาสู้ ไม่เอาผลประโยชน์เป็นที่ตั้งในการทำงาน ตั้งมั่นในความยุติธรรม รักศักดิ์ศรี ไม่ไร้เดียงสา ขณะที่ ข้อเสีย เป็นคนมีกิริยาโผงผางประเภท “ขวานผ่าซาก” พูดไม่ค่อยคิด ก้าวร้าว หัวดื้อ หยิ่งในศักดิ์ศรี ทะนงตัว ใจนักเลงจึงมีศัตรูเยอะ มีพฤติกรรมต่อต้านกฎระเบียบที่ตนไม่เห็นด้วย มุทะลุ ไม่ค่อยมีบริวารเพราะขาดเมตตา เน้นแต่เป้าหมายจึงขาดความละเอียดประณีตในการทำงาน Linphoo (2020) กล่าวว่า เป็นจอมเผด็จการ เป็นคนไม่ยอมคนเป็นเหตุให้ขัดแย้งกับคนอื่นบ่อย ๆ ต้องการเป็นที่หนึ่งจึงมักดูถูกดูแคลนหรือลบหลู่คนอื่น

3. โมหจิต (Moha Carita: Deluded Temperament) บุคคลประเภทนี้มีความหลง ความเพ้อฝันเป็นเจ้าเรือนหรือบงการพฤติกรรม มักอยู่ในโลกของความคิดจินตนาการ มีอาการเหม่อลอยบ่อย ๆ ขาดความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ชอบเป็นจุดเด่น ส่วนใหญ่จะทำงานอยู่เบื้องหลัง สุภาพน้อมนวล กิริยาท่าทางเชื่องช้า สอดคล้องกับ Candiko (2018) ซึ่งกล่าวว่า คนประเภทนี้มักพูดจาเบาๆ นุ่มนวลอ่อนโยน ยิ้มง่าย อารมณ์ไม่ค่อยเสีย ไม่ค่อยโกรธใครหรือก้าวร้าว ไม่ชอบเข้าสังคมหรือทำตัวเป็นจุดเด่น มีข้อดี คือ เป็นคนว่านอนสอนง่าย ชอบทำตามคำสั่งหรือเป็นผู้ตามที่ดี สามารถทำงานประจำได้ดี เช่น เสมียน เป็นต้น เป็นคนซื่อ ๆ น่าคบหา ไม่มีพิษมีภัยกับใคร เป็นผู้ฟังที่ดี พูดจานุ่มนวลละมุนละไม มีความสุขกับอะไรง่าย ๆ ขณะที่ ข้อเสียเป็นคนไม่สู้คนจึงไม่ค่อยกล้าเข้าสังคมหรือกลัวการแข่งขัน ยอมเสียเปรียบ ท้อแท้ห่อเหี่ยว ขี้ใจน้อย มีปมด้อยหมกมุ่นแต่เรื่องของตัวเอง ขาดไหวพริบปฏิภาณเพราะด้อยประสบการณ์ ไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ถูกหลอกง่ายเพราะใจอ่อน Kaveetanakul et al. (2021) กล่าวว่า เชื่องซึม เชื่องช้า ซึมเซา ง่วง เปื่อ เชื่องเลือนลอย สมาธิอ่อนและสั้น ไม่สงบเพราะถูกรบกวน หวั่นไหวเพราะไม่รู้ทางไป

4. สัทธาจิต (Saddhā Carita : Faithful Temperament) บุคคลประเภทนี้มีความเชื่อเป็นเจ้าเรือนหรือบงการพฤติกรรม เชื่อดวงหรือหวังพึ่งโชคชะตา มักกราบไหว้บูชาขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ยึดมั่นในหลักศาสนา เคร่งครัดในกฎระเบียบ ศีลธรรม ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง เอาความเชื่อมาหาเหตุผลและแบ่งโลกออกเป็น 2 ขั้ว ดี-ชั่ว ถูก-ผิด Dhammakamo (2019) กล่าวว่า โดยทั่วไปจะแสดงพฤติกรรมที่บอกถึงลักษณะ 7 ประการ คือ บริจาคทรัพย์เป็นนิตย มุ่งมั่นทำความดี ชอบฟังเทศน์ฟังธรรม ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมายา เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส มีข้อดี คือ พลังจิตสูงและมีความมุ่งมั่น ยึดหลักการและมีอุดมการณ์ในการใช้ชีวิต ยอมพลีชีพหรือเสียสละเพื่อสังคมที่ดีกว่า เคร่งในกฎกติกาหรือจารีตประเพณี เคารพกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มีน้ำใจชอบช่วยเหลือ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน สำรวมกิริยามารยาท จิตใจสงบเบิกบาน ชอบบริจาคแบ่งปัน ขณะที่ ข้อเสีย เป็นคนที่ยึดเอาศรัทธาหาเหตุผลจึงมักตกเป็นเหยื่อของคนอื่นหรือถูกหลอกได้ง่าย ยึดติดกับอะไรเดิม ๆ จึงปรับตัวยาก ขาดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ หวังพึ่งแต่โชคเคราะห์กรรม บูชาแต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ไม่เชื่อมั่นในความพยายามของตัวเอง หูเบา ด่วนสรุปโดยไม่ใคร่ใช้สติปัญญาในการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน

5. พุทธิจิต (Buddhi Carita : Intelligent Temperament) บุคคลประเภทนี้มีความรู้หรือเหตุผลเป็นเจ้าเรือนหรือบงการพฤติกรรม ชอบแสวงหาความรู้หรือใฝ่รู้ใฝ่เรียน เป็นคนมีเหตุผล มีความคิดเป็นระบบระเบียบ เป็นเจ้าแนวคิดทฤษฎี มีไหวพริบปฏิภาณ แสดงความคิดเห็นภายใต้หลักฐานข้อมูล มีความละเอียดรอบคอบ สอดคล้องกับ Payutto (2016) ที่กล่าวว่า มีความรู้เป็นความประพฤติปกติ ประพฤติหนักไปในทางใช้ความคิดพิจารณา มีข้อดี คือ ชอบศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ใจเย็น สุขุมรอบคอบ แสดงความคิดเห็นสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง วางตัวน่าเชื่อถือ ให้การปรึกษาได้ดี มีความสุภาพเรียบร้อยในกิริยา มักแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักปราชญ์บัณฑิตอยู่เสมอ รู้จักวิเคราะห์เหตุการณ์สถานการณ์ตามความเป็นจริง ขณะที่ ข้อเสีย เป็นคนยึดติดแต่หลักตรรกะเหตุผลหรือแนวคิดทฤษฎีอย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นสิ่งเที่ยงแท้ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งทางความคิดกับคนอื่นที่ไม่เห็นด้วย ชอบขบคิดพิจารณามากกว่าจึงอาจมีพฤติกรรมเฉื่อยชา ขาดภาวะผู้นำเพราะไม่มีพลังจิตที่เข้มแข็งเพียงพอหรือไม่มุ่ง “จิตวิญญาน”

6. วิตกจริต (Vitakka Carita: Speculative Temperament) บุคคลประเภทนี้มีความวิตกกังวล เป็นเจ้าเรือนหรือป้องกันการพฤติกรรม ชอบคิดไปก่อนหรืออภิปรัชชาหรือกับเหตุการณ์ในอดีต เป็นคนคิดมากกับ ทุกๆ เรื่อง ชี้สงสัย ย้ำคิดย้ำทำแต่เรื่องเดิมๆ มักมองโลกในแง่ร้ายหรือไม่ค่อยไว้วางใจคนอื่น ชอบแสดงความ คิดเห็น คลุกคลีกับหมู่คณะ มีความคิดที่หลากหลายพวยพุ่ง อยู่ในโลกของความคิดไม่ใช่โลกของข้อเท็จจริง มักเห็นเรื่องเล็กเป็นเรื่องใหญ่ จะทำอะไรก็คิดแล้วคิดอีก (Palibhatrangkur, 2018) มีข้อดี คือ มีความคิดทะลุ ปูโปร่งหลายชั้น ให้การปรึกษาได้ดี รู้จักคิดนอกกรอบ มองเห็นความผิดพลาดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่คนอื่นมองข้าม เป็นนักพูดและนักเจรจาต่อรองได้ดี มีเทคนิคในการจูงใจคนอื่นสูง แจกแจงรายละเอียดเรื่องต่าง ๆ ได้อย่าง ละเอียดถี่ถ้วนและเป็นนักวิพากษ์วิจารณ์ได้ดี (Commentator) ขณะที่ ข้อเสีย เป็นคนคิดมาก จิตใจฟุ้งซ่าน วิตกกังวลไปเสียทุกเรื่อง จมอยู่กับปัญหาแต่หาวิธีแก้ไขไม่ค่อยได้ มัวแต่ผัดวันประกันพรุ่งด้วยการหาข้ออ้าง เข้าข้างตัวเองอยู่เสมอในการปฏิบัติสิ่งใด ไม่กล้าตัดสินใจลงมือทำเพราะกลัวความล้มเหลว เปลี่ยนแปลง ความคิดได้ตลอดเวลา จุดยืนกลับไปกลับมา ไม่รักษาสัญญา มักจะลังเลไม่เด็ดขาด (Candiko, 2018) มี พฤติกรรมจู้จี้จุกจิก ชอบจับผิดคนอื่นจึงกลายเป็นคนเครียดง่าย อมทุกข์ มักพูดพาลมากกว่าลงมือทำ เกียจ คร้านทำงาน บุคลิกภาพไม่สม่ำเสมอ

สรุปได้ว่า จริต 6 ตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นการจัดประเภทพฤติกรรมมนุษย์ที่สื่อให้เห็นพื้นเพ เบื้องลึกของจิตใจในขั้นอุปนิสัยหรือบุคลิกภาพ ประกอบด้วย 1) รากจริตซึ่งมีนิสัยโน้มเอียงไปด้านรักสวยรัก งาม ชอบความสะดวกสบาย มุ่งเสพผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 2) โทสจริตซึ่งมีนิสัยหงุดหงิดโกรธง่าย เอาตัวเอง เป็นใหญ่ ก้าวร้าวโผงผาง เป็นคนไม่ยอมคน ใจนักเลงหัวดี 3) โมหจริตซึ่งมีนิสัยจมอยู่กับจินตนาการความ เพ้อฝัน ชอบทำงานประจำ มีปมด้อย เลื่อนลอยไม่อยู่ในโลกความจริง 4) สัทธาจริตซึ่งมีนิสัยเลื่อมใสเชื่อง่าย หวังพึ่งดวงชะตาสังเห็นอรรถมาติ ขาดสติปัญญาพิจารณาเหตุผล 5) พุทธิจริตซึ่งมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน ชอบขบคิด พิจารณาด้วยตรรกะเหตุผล มักคบนักปราชญ์บัณฑิตเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้รู้เป็นนิตยและ 6) วิตกจริตซึ่งมี นิสัยกังวลฟุ้งซ่าน จับจดคิดวกไปวนมา ไม่กล้าตัดสินใจอะไร มัวแต่ผัดวันประกันพรุ่ง

ความสอดคล้องระหว่างทฤษฎีผู้นำสัตว์ 4 ทิศ กับจริต 6 และแนวทางการพัฒนา

จากการวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ตามแนวทฤษฎีผู้นำสัตว์ 4 ทิศ ชี้ให้เห็นถึงลักษณะนิสัยซึ่งมี ความสอดคล้องตามหลักจริต 6 ในทางพระพุทธศาสนา แต่ต่างกันที่การจัดประเภทและข้อละเอียดปลีกย่อย บางประการเท่านั้น บทความนี้ ผู้เขียนมุ่งแสดงให้เห็นความสอดคล้องของลักษณะนิสัยแต่ละประเภทดังกล่าว โดยวิเคราะห์ให้เห็นความเชื่อมโยงของทั้งสองแนวคิด นอกจากนี้ ยังได้นำเสนอวิธีการแก้ไขเพื่อให้ผู้สนใจ นำไปใช้ปรับแก้ข้อเสียของนิสัยด้านนั้นๆ ของตนเอง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาลักษณะนิสัยอันพึงประสงค์ซึ่ง จะส่งผลต่อความเจริญงอกงามด้านบุคลิกภาพและเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจลักษณะนิสัยเบื้องลึกของ มนุษย์ ซึ่งพบความสอดคล้องดังนี้

1. กระทิง (เจ้าอารมณ์) มีนิสัยตรงกับโทสจริต (ความโกรธป้องกันการพฤติกรรม) กล่าวคือ เป็นคนชอบ ลงมือปฏิบัติ ไม่มีการวางแผน ฟุ้งหะยานไปข้างหน้า เน้นเป้าหมายเป็นสำคัญจึงเป็นคนใจร้อน เจ้าอารมณ์ เอาแต่ใจตัวเองเลยกลายเป็นคนดื้อรั้น พูดหรือทำโดยไม่คิดจึงกลายเป็นคนขวานผ่าซาก โผงผาง ขาดความเห็น

ใจคนรอบข้าง แนวทางแก้ไขนั้น Eua-arporn (2019) แนะนำ รู้จักที่จะช้าๆ กับบางเรื่อง คิดทบทวนก่อนลงมือ ทำให้เพิ่มความละเอียดรอบคอบมากขึ้น รู้จักอดทนรอคอย อย่าคิดเร็วทำเร็ว หัดทบทวนการตัดสินใจของตัวเองดูอีกครั้งว่าถูกต้องแม่นยำจริง ๆ แล้วหรือไม่เพราะอาจแฝงไปด้วยความมีตัวตนสูงหรืออาจจะทำให้ดูเป็นคนชอบใช้อำนาจมากเกินไป บางครั้งเน้นงาน ผลลัพธ์มากเกินไป ต้องเน้นคนให้มากขึ้น ผู้เขียนเสนอว่า ให้ฝึกเจริญเมตตาต่อตัวเองและคนรอบข้างโดยคำนึงถึง “ใจเขาใจเรา” ภาวะจิตใจจะได้อ่อนโยนให้ความสำคัญกับวิธีการ ขั้นตอนกระบวนการ ก่อนจะทำอะไรต้องรู้จักยับยั้งชั่งใจและวางแผนให้รัดกุมพร้อมเปิดใจรับฟังข้อคิดเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์จากคนอื่น ๆ ด้วย อย่าเอาแต่อารมณ์ตัวเองเป็นใหญ่

2. อินทรีย์ (เจ้าความคิด) มีนิสัยตรงกับวิตกจริต (ความฟุ้งซ่านป้องกันการพฤติกรรม) ผสมกับพุทธิจริต (ความรู้ป้องกันการพฤติกรรม) กล่าวคือ รักอิสระ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ชอบหาประสบการณ์ใหม่ ๆ จึงมีจินตนาการกว้างไกล แนวคิดพวยพุ่งไปด้วยไอเดียจนกลายเป็นความฟุ้งซ่าน เป้อะไรง่าย ๆ จึงมักจินตนาการไปเรื่อย ๆ อยู่แต่กับจินตนาการแต่ไม่ชอบลงมือทำจึงพบความสำเร็จยาก แนวทางการพัฒนานั้น ควรยึดอะไรให้มันทำงานหลักๆ ให้ได้เสียก่อนว่าชอบอะไรกันแน่แล้วอะไรควรทำก่อน-หลัง ควรฝึกนิสัยแบบหมีหรือกระทิง (Eua-arporn, 2019) ส่วน Candiko (2018) เสนอแนะว่า อย่าให้ความคิดลากลไป สร้างวินัย สร้างกรอบเวลาในการทำงาน ส่วนนี้ผู้เขียนเสนอว่า ควรฝึกจดจ่อหรือมีสมาธิอยู่กับกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้นาน ๆ หรือนำความแนวคิดสักเรื่องลงสู่การปฏิบัติเพื่อลดการคิดที่ฟุ้งซ่านไปตามจินตนาการ ฝึกภาวะความเป็นผู้ตามเพื่อจะได้เรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ หัดปล่อยวางความคิดเห็นของตัวเองเพื่ออยู่กับโลกความเป็นจริงให้มากขึ้น

3. หนู (เจ้าความรู้สึก) มีนิสัยตรงกับราคะจริต (ความสนุกป้องกันการพฤติกรรม) ผสมกับโมหจริต (ความเพ้อฝันป้องกันการพฤติกรรม) กล่าวคือ ปรับตัวเข้าสังคมเก่ง เป็นนักประสานมิตร ไม่ชอบขัดแย้งจึงเป็นคนสุภาพเรียบร้อย อ่อนหวาน ยิ้มง่าย รักความสนุกติดในความเพลิดเพลินเลยกลายเป็นคนให้ความสำคัญและมักจมอยู่กับความรู้สึก อ่อนไหวง่าย กล้า ๆ กลัว ๆ และเก็บความรู้สึกเก่งจนไม่กล้าเปิดเผยกลายเป็นปมด้อย ส่วนแนวทางแก้ไขนั้น ควรมีความเด็ดเดี่ยว กล้าเผชิญกับปัญหาและนำนิสัยแบบกระทิงเข้ามาผสม (Eua-arporn, 2019) ขณะที่ Payutto (2016) เสนอเพื่อแก้ปัญหานี้โดยให้ฝึกระลึกรู้ลมหายใจและฟังแก้ด้วยการเรียนถามฟังธรรม สนทนาธรรมตามกาลหรืออยู่กับครู ผู้เขียนเสนอเพิ่มเติมว่า ฝึกความกล้าที่จะเผชิญกับความยากลำบากเพราะนิสัยด้านนี้จะติดหรืออยู่สบาย รู้จักตั้งเป้าหมายชีวิตให้ชัดเจนอย่ามัวแต่เพลิดเพลินไปวัน ๆ ลดการกินเที่ยวตามใจตัวเองหรือเสพความสุขจากสิ่งไร้ภายนอก นอกจากนี้ จะต้องพยายามเปิดเผยความรู้สึกที่แท้จริงของตัวเองให้คนอื่นได้รับรู้บ้าง อย่ามัวแต่เก็บไว้ภายในจนกลายเป็นปมด้อยส่งผลให้ขาดความเชื่อมั่นในตนเองและหัดที่จะปฏิเสธคนอื่นบ้าง

4. หมี (เจ้าระเบียบ) มีนิสัยตรงกับสัทธาจริต (ความเชื่อมั่นป้องกันการพฤติกรรม) กล่าวคือ ยึดกฎกติกาเคร่งครัดในระเบียบวินัย ทำอะไรต้องดำเนินการไปตามขั้นตอนจนกลายเป็นไม่ยืดหยุ่น ชอบอยู่ในบริเวณพื้นที่ตัวเองที่รู้สึกปลอดภัย (Safe Zone) ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นคนหัวโบราณหรืออนุรักษ์นิยมและไม่กล้าออกจากกรอบความเคยชินเดิม ๆ เลยขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ส่วนแนวทางแก้ไข ควรจะมีนิสัยเป็นแบบอินทรีย์หรือกระทิงผสมอยู่ในการทำงานจะทำให้การทำงานมีความรวดเร็วขึ้นซึ่งจะพบความสุขและประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น (Eua-arporn, 2019) รู้จักใช้หลักเหตุผลพิจารณาเหนือความเชื่อ ใช้ปัญญานำทางและ

ใช้ศรัทธาเป็นพลังขับเคลื่อน เปิดใจกว้างยอมรับความคิดใหม่ๆ ลดความยึดมั่นถือมั่นในตัวบุคคลหรืออุดมการณ์ (Wipatchawatee, Buarabha & Kamdee, 2017) ผู้เขียนให้ข้อเสนอแนะว่า ฝึกความยืดหยุ่นต่อกฎเกณฑ์ทั้งหลาย อย่ายึดติดกับหลักการหรือวิธีปฏิบัติแบบเดิมๆ จนกลายเป็นกักขังตัวเองในกรอบระเบียบขั้นตอนไหนหรือกฎเกณฑ์ใดไม่จำเป็นนักก็ตัดทิ้งบ้างและหมั่นเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ หรือเผชิญประสบการณ์ที่แปลกใหม่เพื่อทะลายกรอบความเคยชินเก่า ๆ

จากการวิเคราะห์ลักษณะนิสัยตามทฤษฎีผู้นำสัตว์ 4 ทิศ กับจริต 6 ตามหลักพระพุทธศาสนาทำให้เห็นความสอดคล้องของพฤติกรรมจึงสามารถสังเคราะห์ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ความสอดคล้องพฤติกรรมมนุษย์ตามทฤษฎีผู้นำสัตว์ 4 ทิศ กับจริต 6 ตามหลักพระพุทธศาสนา และลักษณะข้อดี ข้อเสนอแนะถึงแนวทางการพัฒนา

สัตว์ 4 ทิศ			จริต 6			แนวทางการพัฒนา
ประเภท	ข้อดี	ข้อเสีย	ประเภท	ข้อดี	ข้อเสีย	
กระตัง (เจ้าอารมณ์) ทิศเหนือ (D-Dominance)	มุ่งเป้าหมาย, กระตือรือร้น, กล้าได้กล้าเสีย, ไม่อึดอัด, ชอบ ความท้าทาย,	ไม่มีแผน, ไม่ สนใจขั้นตอน, ขาดความ รอบคอบ, บ้า พลัง, เน้นงาน มากกว่าคน	โทสจริต (หงุดหงิด)	รับผิดชอบ, ซื่อสัตย์ จริงใจ, ตรงไปตรงมา , รักความยุติธรรม, กล้ารับผิดชอบ, หนักเอา เบาสู้	ใจร้อน, โผงผาง, ทะนงตน, มัก ขัดแย้ง, ศัตรูเยอะ, จอมเผด็จการ, เอา แต่ใจตัวเอง, ขาด เมตตา	ควรพัฒนาการ อดทนรอคอย, รู้จักการวางแผน ชีวิต, รับฟัง ข้อคิดเห็น, เน้น กระบวนการฝึก เมตตากรุณา
อินทรีย์ (เจ้าความคิด) ทิศตะวันออก (I-Influence)	อิสระเสรี, มี จินตนาการ, ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์, จูงใจ เก่ง, เป็นตัวของ ตัวเอง	ไม่อยู่กับความ จริง, เปลี่ยน ความคิดบ่อย, เบื่อง่าย, เหยียบขี่ไถ่ไม่ ฝ่อ, ฝัน กลางวันหรือ ขายฝัน	วิทกจริต (คิดมาก)	มองเห็นจุดเล็กๆ น้อยๆ, ความคิดทะลุ ปรุปรุ, เป็นนัก วิพากษ์วิจารณ์ได้ดี	ฟุ้งซ่าน, กังวล อนาคต, ย้ำคิดย้ำทำ , พูดพาลมากกว่า ลงมือทำ, ผัดวันประกันพรุ่ง, จ้องจับผิดคนอื่น	ฝึกจดจ่อกิจกรรม ที่ทำปัจจุบัน, ยึด ให้มั่น, ฝึกภาวะผู้ ตาม, ปล่อยาง จินตนาการ, อยู่ กับโลกความจริง, นำแนวคิดสู่ ภาคปฏิบัติ, ลด ตรรกะเหตุผล, ฝึก พลังจิตด้วยการทำ สมาธิ
			พุทธิจริต (รู้เยอะ)	ใฝ่รู้ใฝ่เรียน, ชอบคบ คิดพิจารณา, มี เหตุผล, มีไหวพริบ ปฏิภาณ, วางตัว น่าเชื่อถือ, รู้จัก วิเคราะห์	ขาดพลังจิต, ยึดติด เหตุผล, ภาวะผู้นำ น้อย, พฤติกรรม เฉื่อยชา, ขัดแย้ง ทางความรู้ความคิด กับคนอื่น	
หนู (เจ้าความรู้สึก) ทิศใต้ (S-Steadiness)	ปรับตัวเก่ง, เก่ง ประสานงาน, ประนีประนอม, ชอบสร้างไมตรี, สนุกสนานร่าเริง, ใส่ใจคนรอบข้าง	กลัวๆ กลัวๆ, เก็บความรู้สึก, มีปมด้อย, ขี้ น้อยใจ, ขาด ความมั่นใจ,	ราคจริต (รักสนุก)	เก่งประชาสัมพันธ์, แต่งกายหรูหรา, เน้น ภาพลักษณ์, ช่าง สังเกต, เก็บข้อมูล เก่ง, สุภาพเรียบร้อย	รักสนุกคิดความ เพเลียดเพเลียด, กิน เที่ยวไปวันๆ, ขาด เป้าหมายชีวิต, คบ ใครอาจหวัง	พัฒนาความกล้า หาญเด็ดเดี่ยว, ลด การกินเที่ยว, เผชิญปัญหา อุปสรรค, ตั้งเป้าหมายชีวิต,

สัตร์ 4 ทิศ			จริต 6			แนวทางการพัฒนา
ประเภท	ข้อดี	ข้อเสีย	ประเภท	ข้อดี	ข้อเสีย	
		ชอบฟังฟัง, ไม่มีภาวะผู้นำ			ผลประโยชน์, ไม่จริงใจ	หัดปฏิเสธ, เปิดเผยความรู้สึกที่แท้จริง, พยายามฝึกจิตด้วยการกำหนดลมหายใจ
			โมหจริต (หลงเพ้อ)	ผู้ฟังที่ดี, มีภาวะผู้ตาม, ทำงานประจำได้ดี, ชื่อๆ น่าคบหา, ยิ้มง่าย, ไม่ชอบขัดแย้ง, พูดจานุ่มนวล, ไม่ก้าวร้าว	จมอยู่กับความรู้สึก, อ่อนไหวง่าย, หดหู่, ท้อแท้, ด้อยประสบการณ์, กลัวการแข่งขัน, ไม่ทันคน, ไม่ชอบเข้าสังคม	
หมี (เจ้าระเบียบ) ทิศตะวันตก (C-Compliance)	เคารพกฎกติกา, รักสันโดษ, วิเคราะห์เก่ง, รู้ลึกจริง, มัธยัสถ์, มุ่งมั่นอดทน	โลกส่วนตัวสูง, ไม่ชอบเปลี่ยนแปลง, ไม่ยืดหยุ่น, ปรับตัวยาก	สัทธาจริต (เชื่อมั่น)	อุดมการณ์สูง, ยึดหลักการ, เคร่งครัดในระเบียบวินัย, พลังจิตสูง, สำรวมมารยาท, ชอบช่วยเหลือ	ยึดติดแบบแผน, หัวโบราณ, มองโลก 2 ขั้ว ถูก-ผิด, อัตตาสูง, หวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์, ขัดแย้งกับคนเชื่อต่างหรือต่างวัย	ฝึกการคิดเผชิญสถานการณ์ใหม่ๆ, รู้จักการปล่อยวางการยึดมั่น, ทะเลาะถกเถียงความคิดเดิม, ปรับประยุกต์, เปลี่ยนวิธีการคิด

สรุป

มนุษย์ถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญและจะต้องได้รับการพัฒนาเนื่องด้วยมนุษย์ไม่ได้เกิดมาเป็นสัตว์ประเสริฐในทันที แต่จะต้องเรียนรู้ ฝึกฝนเพื่อให้มีพฤติกรรมอันพึงประสงค์จึงจะเป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์” มนุษย์มีทั้งนิสัยด้านสว่างและด้านมืดบอด (Dark Side) ผสมกันอยู่ การจะแก่นิสัยของมนุษย์สิ่งสำคัญคือจะต้องมีการรอบในการทำความเข้าใจลักษณะนิสัยก่อนว่าจัดอยู่ในประเภทใด มีนิสัยด้านบวกและลบอย่างไรซึ่งสามารถนำแนวคิดทฤษฎีผู้นำสัตร์ 4 ทิศ ซึ่งเป็นองค์ความฝั่งตะวันตกมาเป็นเลนส์ส่องดูหรือจะนำความรู้ด้านจริต 6 ซึ่งเป็นองค์ความรู้ฝั่งตะวันออก (พระพุทธศาสนา) มาเป็นกรอบสำหรับวิเคราะห์ก็ได้ องค์ความรู้ทั้งสองยังสะท้อนให้เห็นถึงความสอดคล้องของลักษณะนิสัยมนุษย์โดยพบว่า กระทั่งมีนิสัยตรงกับโทสจริตที่มีลักษณะมุ่งเป้าหมาย ใจร้อน ไม่สนใจขั้นตอนกระบวนการ ไม่สนใจคนรอบข้างซึ่งจะต้องแก้ด้วยการเน้นขั้นตอนกระบวนการ ฝึกความใจเย็น ให้เห็นใจคนอื่น หนุมินิสัยตรงกับราคะจริตผสมกับโมหจริตที่มีลักษณะประนีประนอม กล้า ๆ กลัว ๆ เกือบความรู้สึกเก่ง เห็นใจแต่คนอื่นซึ่งจะต้องแก้ด้วยการฝึกความกล้าหาญ หัดเผชิญความยากลำบากด้วยตัวเองและรู้จักเปิดเผยความรู้สึกภายในให้คนอื่นรับรู้ อินทรีย์มีนิสัยตรงกับวิตกจริตผสมกับพุทธิจริตที่มีลักษณะโอบอ้อมอยู่กับจินตนาการ รักอิสระ ชอบเรียนรู้ อยู่กับสิ่งใดไม่นานซึ่งจะต้องแก้ด้วยการนำแนวคิดลงสู่การปฏิบัติ ฝึกหัดอยู่กับความเป็นจริงของโลกให้มากขึ้น ทำจิตให้สงบ และหมีมีนิสัยตรงกับสัทธาจริตที่มีลักษณะยึดติดกับกฎเกณฑ์ เคร่งครัดตามขั้นตอน อยู่กับกรอบความเคยชินซึ่ง

จะต้องแก้ด้วยการเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ๆ กล้าคิดนอกกรอบ ออกจากโลกส่วนตัว หากบุคคลรู้จักวิเคราะห์ ตนว่าจัดอยู่ในประเภทนิสัยแบบใดและแก้ไขนิสัยด้านลบประเภทนั้นๆ ย่อมจะพบความเจริญงอกงามด้าน บุคลิกภาพ มีพฤติกรรมการใช้ชีวิตและการทำงานอย่างเหมาะสมซึ่งจะพบกับความสำเร็จในทุก ๆ ด้านอย่าง ที่คาดหวังได้ หากนำไปใช้วิเคราะห์ลักษณะนิสัยบุคลากรในหน่วยงาน องค์กร ย่อมนำไปสู่การบริหารจัดการ ทรัพยากรที่เรียกว่า “มนุษย์” ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- Candiko, P. N. (2018). Characteristic behaviour modification for life development: Process and Practices. *Panidhana Journal*, 14(1), 55-84.
- Dhammakamo, P. T. (2019). Carita 6 of science in human mind reading by Anusorn Jantapan, Ph.D., Boonchai Kosolthanakul, Ph.D.. *Journal of graduate studies review of Nakhonsawan Buddhist College*, 7(2), 227-238.
- Division of Mental Health Promotion and Development. (2019). *Teenage Creative Handbook of Strong Together*. Nonthaburi: Beyond Publishing.
- Eua-arporn, V. (2019). How to Communicate for getting both Work and Man. TPK news No. 270, 15-16 Retrieved April 20, 2022, from https://www.tpa.or.th/tpanews/upload/mag_content/148/ContentFile2957.pdf
- Kaveetanakul, S., Srikrueadong, S., and Titichoatrattana, W. (2020). Development of mental transformation model following Buddhist psychology classified by temperament types. *Journal of MCU Humanities Review*, 6(1), 71-84.
- Iamkrasin, S. & Maneewattana, C. (2022). Application of the DISC Theory for Analyzing Character Development: A Case Study of Henrik Ibsen's A Doll's House. HMA's 40th Anniversary National and International Conference, 4 2 6 - 4 4 5 . Retrieved April 20, 2022, from <https://www.academia.edu/45029941/การประยุกต์ใช้ทฤษฎีผู้นำ 4 ทิศ เพื่อวิเคราะห์ พัฒนาการของตัวละคร กรณีศึกษา บ้านตักตาของเฮนริก อิบเซ>
- Kowittaya, M. (2017). Take a Peek at a Classroom Corner: The use of Celtic Wheel for the Learner's Self-understanding. *Journal of Education Studies*, 45(1), 349-353.
- Linhoo, M. (2020). *Model of group counseling based on satipatthan in promoting the prisoners' Buddhist intellectual well-being* (Doctoral thesis). Srinakharinwirot University.
- Linhoo, M., Phrayai, N., Prasertsin, U. & Jinngae, P. (2020). the drug cased prisoners' intellectual well-being and habit based on Buddhist principles. *Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology*, 5(3), 263-277.
- Mini, F. (2015). Need DISC Theory. *CINDE Journal*, 36(3), 27-29.

- Ngamkajornkulakit, W. (2019). The Understanding and the Access of Digital aged Learners with DISC Model. Retrieved April 20, 2022, from http://dspace.spu.ac.th/bitstream/123456789/6488/1/บทความTLC_ผศ.วรรณิ%20งามขจรกุลกิจ%20.pdf
- Palibhatrangkur, K. (2018). *Cariyam 6: Scope in the human understanding. Executive Journal of Arts, Faculty of Humanities: Bangkok University*. Retrieved April 20, 2022, from https://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/july_sep_06/pdf/Executive%20Journal_F13_68-72.pdf
- Pannsamilinkara & Gaur, J. (2021). Carita (Temperament) in Theravada Buddhism. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research (JETIR)*, 8(1), 775-783.
- Payutto, P.A. (2016). *Dictionary of Buddhism*. 34th Edition, foundation of peace studies.
- Wipatchawatee, S., Buarabha, H. & Kamdee, K. (2017). Buddhist Philosophy on Personality Development. *Journal of graduate studies review*, 13(3), 134-143.
-